

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.295353.1999>

A Comparative Study of Security-Oriented Criminalization in Crimes Against National Security (Case Study of Iranian and French Criminal Law)

Abstract

Criminalization, as one of the important institutions of criminal law, represents the process during which a certain behavior (including the act and omission of an act) that was previously permissible and permissible, is considered a crime and is punished. In recent decades, the realm of criminalizing security crimes has undergone significant and fundamental changes. In modern criminal law (or, in other words, enemy-oriented or security-oriented criminal law), unlike classical criminal law, the perpetrator is an enemy, and the legislature and the government treat criminals on the basis of exclusion and expulsion from society. Recent legislative developments concerning security crimes in the criminal law of Iran and France show that the two countries are similar in the areas of ambiguous legislation, development on the subject, victim and offender, absolute crime and preliminary acts. And in the field of independent deputy criminology, the application of minimum restrictions in legal texts and criminology are different from mere public malice.

Keywords: criminalization, security-oriented, crimes against national security, criminal law.

ماهنامه علمی (مقاله علمی- پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران، سال پنجم، شماره دوازدهم،
اسفند 1401، صص ۵۷۲-۵۶۱

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022,295353,1999>

بررسی تطبیقی جرم انگاری امنیت مدار در جرایم علیه امنیت ملی (مطالعه موردی حقوق کیفری ایران و فرانسه)

سید نصیر کلانتری^۱

روح الله سپهری^۲

شهید شاطری پور اصفهانی^۳

تاریخ دریافت: 1401/4/10

تاریخ پذیرش: 1401/6/7

چکیده

جرم انگاری، به عنوان یکی از نهادهای مهم حقوق کیفری، بیانگر فرآیندی است که طی آن رفتار خاصی (اعم از فعل و ترک فعل) که پیش تر مباح و جایز بوده، جرم تلقی شده و مورد مجازات قرار می گیرد. در دهه های اخیر، قلمرو جرم انگاری جرائم علیه امنیت دچار تغییرات مهم و بنیادین شده است. در حقوق کیفری مدرن (یا به تعبیری حقوق کیفری دشمن مدار یا امنیت مدار)، بر خلاف حقوق کیفری کلاسیک، مجرم یک دشمن است و برخورد مقنن و دولت با مجرمین، بر پایه ی طرد و اخراج از جامعه است. تحولات نوین تقنینی ناظر بر جرایم علیه امنیت در حقوق کیفری ایران و فرانسه نشان می دهد که این دو کشور در زمینه های قانونگذاری ابهام زا، توسعه در موضوع، بزه دیده و بزهکار جرم، جرم انگاری مطلق و اعمال مقدماتی با هم تطابق و شباهت دارند و در زمینه های جرم انگاری مستقل، معاونت، بکارگیری قیود حداقلی در متون قانونی و جرم انگاری با اکتفا به سوء نیت عام با هم تفاوت دارند.

واژگان کلیدی: جرم انگاری، امنیت مدار، جرایم علیه امنیت ملی، حقوق کیفری.

^۱ دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران

s.n.kalantari2021@gmail.com

^۲ استادیار گروه حقوق، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران (نویسنده مسئول)

dadbakhsh.sadra@gmail.com

^۳ استادیار حقوق جزا و جرم شناسی، پژوهشکده قوه قضائیه، تهران، ایران

shahidshateri@jri.ac.ir

امروزه، امنیت در شمار اصلی ترین ارزش هایی است که انسان اجتماعی و ایدئولوژی های سازمان دهنده تفکر و شیوه عمل انسان، برای ایجاد و تضمین آن برنامه ریزی و از ابزار حقوق کیفری برای تنظیم نوع و چگونگی واکنش در قبال نقض آن بهره می برند (آقابابایی، 1389: 15). به طور کلی با پیدایش اشکال نوین بزهکاری به ویژه انواع جرایم تروریستی و جرایم سازمان یافته، موجی از احساس ناامنی در پهنه گیتی به وجود آمده است. این احساس ناامنی سرآغازی برای اتخاذ بی سابقه تدابیری امنیت گرایانه و سرکوبگر شد که در لوای شعار مبارزه با اقدامات تروریستی و جرایم سازمان یافته فراملی و ندای برقراری امنیت تحقق می یافت. تدابیری که نشانه افول فلسفه بازپروری و بازگشت قوی به افزایش سختگیری کیفری نسبت به بزهکاران مزمن به جای منطق اصلاح و پیشگیری است (ابراهیمی، 1388: 24). بنابراین، نیاز به امنیت در همه زمینه ها نیازی زیربنایی و دیرپاست. فلسفه وجودی دولت های مدرن هم ایجاد و تضمین امنیت ذکر شده است (هابز، 1389: 189). اما بزهکاری یکی از تهدیدات جدی علیه امنیت می باشد و برای مبارزه با آن رویکردها و مکاتب مختلفی به وجود آمده است. جرم انگاری امنیت مدار و تهاجمی در قبال اکثر جرائم علیه امنیت همان حمایت از منافع اساسی دولت و مردم می باشد. در واقع معیار تحقق جرم انگاری جرائم علیه امنیت، پس از خطرآفرینی علیه مقامات اصلی کشور و خطرآفرینی علیه امنیت خارجی و داخلی دولت به خطرآفرینی علیه منافع اساسی مردم تغییر یافته است. با توجه به همین تحول مفهومی است که امروزه در نام گذاری تقنینی جرائم علیه امنیت، به جای به کارگیری عناوین جنایت ها و جنحه های علیه امنیت داخلی و جنایت ها و جنحه های علیه امنیت خارجی از سوی برخی قانونگذاران مانند فرانسه از عنوان جنایت ها و جنحه های علیه منافع اساسی ملت استفاده می شود. ورود این اصطلاح در حقوق کیفری فرانسه که سبب بسط و گسترش دامنه جرم انگاری بسیاری از جرائم شده است.

جرم انگاری نیز با هدف تأمین مصالح عمومی و دفاع از نظم عمومی در معنای عام آن صورت می گیرد. قانون گذار در مقام جرم انگاری ضمن توجه به مصالح جامعه به مصالح فردی نیز توجه کرده و با توجه به نیازهای بزه دیدگان کیفیاتی را در جهت تأمین منافع آنها پیش بینی نماید (افراسیابی و همکاران، 1398: 1). تأمین نظم و امنیت عمومی و ایجاد ثبات دایمی در حاکمیت سیاسی، منفعتی اولویت دار و مهم است که دغدغه قانون گذاران را در دهه های اخیر در راستای گسترش تضمینات در تمامی مراحل دادرسی و نیز پرهیز از جرم انگاری حداکثری از یاد برده است. حاکمیت ملی همواره مهمترین ارزش برای ملت ها بوده است و با توجه به تلاش حاکمان در جهت حفظ قدرت و حاکمیت خود و خطراتی که جرایم علیه امنیت می توانند برای حاکمیت و استقلال ایجاد نمایند. از گذشته مقررات سختی در مورد جرایم علیه امنیت وجود داشته است. محاربه، جاسوسی و تروریسم از عناوین مجرمانه مهم علیه امنیت می باشد که به دلایل مختلف، جایگاه ویژه ای را در مقررات جزایی ایران و فرانسه به خود اختصاص داده اند. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی در پی پاسخ به این سوال است که چه شباهت و تفاوت هایی بین جرم انگاری جرایم علیه امنیت در حقوق کیفری فرانسه با ایران وجود دارد؟

الف) امنیت گرایي: امنیتی کردن یا امنیت گرایي، تعبیری دوپهلوی است که بر دست اندازی دولت بر همه کارها به طوری که فراتر از قانون یا فراتر از چشم داشت شهروندان باشد تأکید می نماید. امنیتی کردن در معنای نخستین، برآوردن هر چه بیشتر خواسته های جمعی درباره امنیت است. گویی اینکه در همین زمینه تعبیر آزادی گرایي یا عدالت گرایي به کار برده شود که هیچ یک دارای معنای خُرده پذیری نیستند (عالی پور، 1387: 184).

ب) جرم انگاری: جرم انگاری فرایندی است که به موجب آن قانونگذار با در نظر گرفتن هنجارها و ارزش های اساسی جامعه و با تکیه بر مبانی نظری مورد قبول خود، فعل یا ترک فعلی را ممنوع و برای آن ضمانت اجرای کیفری وضع می کند بر این اساس، جرم انگاری امری پسینی و مبتنی بر علوم زیر ساختی همچون فلسفه حقوق، فلسفه سیاسی و علوم اجتماعی است (آقابابایی، 1384: 11-12).

ج) امنیت: امنیت در لغت، حالت فراغت از هرگونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله تعریف شده است و در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، اجتماعی، ملی و بین المللی به کار می رود. به گونه ای که امنیت فردی حالت فراغت یک فرد از تهدید و حمله، امنیت اجتماعی، حالت فراغت همگانی از تهدید، امنیت ملی، حالت فراغتی از تهدید یک ملت و امنیت بین المللی حالت فراغت از تهدید قدرتها در صحنه بین المللی است (آشوری، 1383: 39-38).

د) امنیت ملی: امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می دهد از تهدیدهای بالقوه و بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد امر توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی، تامین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه فارغ از مداخله بیگانگان گام بردارد (مهری، 1381: 79).

3- مبانی نظری جرم انگاری امنیت محور (حداکثری)

حقوق کیفری به عنوان هسته مرکزی سیاست جنایی، در چند دهه اخیر با شکل گیری اشکال نوین بزهکاری و نا کارآمدی رویکردهای اصلاح و درمان و تحت تأثیر جنبش های بازگشت به کیفر، به سمت رویکردهای امنیت مدار سوق پیدا کرده است. این امر با ورود جهان به هزاره سوم و شکل گیری حوادث تروریستی 11 سپتامبر در آمریکا و حوادث تروریستی دیگر به صورت یک رویه متداول نمود پیدا کرده است. جهت گیری های جدید سیاست جنایی و به طور خاص تر حقوق کیفری با محوریت قرار دادن امنیت از طریق تصویب قوانین سخت گیرانه، کاهش تضمین های دادرسی و اعطای اختیارات فراوان به مقامات اجرایی، امنیت را در تقابل با آزادی قرار داده و جامعه را به سمت پلیسی کردن و خطرمداری سوق می دهد. بازتاب رویکردهای امنیت مدار در عصر حاضر باعث می شود تا حقوق کیفری در چالش با قواعد حقوق بشر قرار گیرد و اسباب تعرض به آن را فراهم آورد (لازرز، 1392: 53).

4- آثار این رویکرد امنیت محور در جرم انگاری

1- کنترل ارتباطی مخابراتی

منظور از کنترل ارتباطات مخابراتی، هر اقدامی است که مقصود یا نتیجه آن تشخیص مبدأ، مقصد یا محتوای ارتباط باشد. و منظور از ارتباطات مخابراتی نیز همه اشکال این ارتباطات نظیر ارتباطات تلفنی، ایمیل، پیجر و ... است. تا قبل از سال 1980 کنترل ارتباطات مخابراتی در فرانسه، با توجه به نبود مستند قانونی، محل بحث بود، تا اینکه در این سال دیوان عالی این کشور، قانونی بودن کنترل تلفن توسط قضات تحقیق را مورد

پذیرش قرار داد (آشوری، 1386، ج 2: 173). دولت فرانسه در سال 2015 و پس از حمله به مجله شارلی ابدو در پی تصویب قانونی جدید جهت مبارزه با فعالیت های تروریستی است. لایحه جدید معروف به لایحه ضد تروریستی فرانسه (هنوز به تصویب مجلس سنا نرسیده است)، این اجازه را خواهد داد که مقامات اجرایی ارتباطات تلفنی هرکسی که مربوط به بازرجویی تروریستی است بدون اجازه قبلی از یک قاضی شنود کنند. در حقوق کیفری ایران بر طبق ماده 150 قانون آیین دادرسی کیفری مصوب 1392، در موارد مرتبط با امنیت داخلی و خارجی کشور و نیز برای کشف جرایم موضوع بندهای «الف، ب، پ و ت» ماده 302 قانون آیین دادرسی کیفری 1392 کنترل مکالمات تلفنی اشخاص را با موافقت رئیس کل دادگستری استان (و در خصوص اشخاص و مقامات موضوع ماده 307 این قانون، با تأیید رئیس قوه قضائیه) ممکن دانسته است. نکته قابل توجه در خصوص کنترل ارتباطات مخابراتی در حقوق ایران اینکه، قانونگذار کنترل ارتباطی اشخاص، و نه مظنونان یا متهمان را، ممنوع دانسته است که این اطلاق قابل انتقاد به نظر می رسد هرچند توضیحاتی که در ادامه ماده 150 بیان شده است دامنه شمول کنترل مخابراتی اشخاص را تا اندازه ای محدود ساخته است.

2- عملیات نفوذ

منظور از عملیات نفوذ، صرف ورود مأ مور به داخل باندهای مجرمانه است، از آنجایی که مأمور نفوذی، به عنوان یکی از اعضای باند شناخته می شود در نتیجه می تواند به راحتی اقدام به جمع آوری ادله برای جرایم ارتكابی توسط اعضای باند نماید. در جرم انگاری فرانسه و ایران این مساله را جرم انگاری نموده اند. ماده 80-760 قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه (در خصوص نظارت بر اشخاص) و مواد 80-760 تا 87-760 این قانون، به تفصیل، شرایط و ضوابط عملیات نفوذ را بیان کرده اند. بر طبق ماده 81-760 قانون ذکرشده، در صورتی که ضرورت تحقیق یا رسیدگی در خصوص یکی از جنایات یا جنبه های موضوع ماده 73-706 ایجاب نماید، مأموران می توانند بعد از کسب اجازه از دادستان و تحت کنترل و نظارت خاص او، به عملیات نفوذ در باندهای مجرمانه اقدام کنند. اما از نظر مقنن فرانسه، عملیات نفوذ نمی تواند مجوزی برای ارتكاب جرم باشد، (غلامی و موذن زاده، 1395: 44). در قوانین ایران، بر طبق ماده 14 قانون «اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر» مصوب 1389/5/9 مجمع تشخیص مصلحت نظام، که به عنوان ماده 44 قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب 1376/8/3 مجمع تشخیص مصلحت نظام الحاق شد، «وزارت اطلاعات مکلف است ضمن جمع آوری اطلاعات لازم در زمینه شبکه های اصلی منطقه بین المللی قاچاق سازمان یافته مرتبط با جرایم موضوع این قانون، در حوزه اختیارات قانونی نسبت به شناسایی و تعقیب آنها با حکم دادستان کل یا قاضی ای که او تعیین می کند اقدام و همچنین نسبت به ارائه سرویس اطلاعاتی به نیروی انتظامی و مراجع ذیصلاح نیز اقدام نماید». هرچند این ماده صراحتاً، انجام عملیات نفوذ را تجویز نکرده است، اما با توجه به رویه مشابه در بسیاری از کشورها و اینکه اساساً، سازوکارهای نهادهای اطلاعاتی مبتنی بر پوشش و پنهان کاری است و می توان بر اساس این ماده، حداقل در خصوص باندهای مواد مخدر، قائل به مشروعیت قانونی استفاده از عملیات نفوذ شد (غلامی و موذن زاده، 1395: 44). از لحاظ قوانین حاکم بر جرم انگاری عملیات نفوذ بر دو کشور فرانسه و ایران شباهت و تطابق به چشم می خورد.

3- محدودیت مداخله وکیل در تحقیقات مقدماتی

شرکت وکیل مدافع در بازرجویی های مقدماتی از جهت تضمین حقوق دفاعی متهم دارای ارزش فراوانی است؛ از این رو، در بسیاری از کشورها، وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی نیز به مانند مرحله دادرسی حضوری فعال و تأثیرگذار دارد. در قانون 1392 مداخله وکیل متهم محدود به حضور در جلسه بازرجویی

نبوده و به دلالت کلمات مرحله تحقیقات مقدماتی در صدر ماده 190، متهم از زمان شروع به تحقیقات مقدماتی از چنین حقی برخوردار است (خالقی، 1393: 153). اما قانون‌گذار ایران در قانون سال 1392 در سه مورد بازپرس را مخیر کرده تا متهم و وکیل او را از دسترسی به پرونده ممنوع سازد؛ جرایم منافی عفت، جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور و درنهایت سایر پرونده‌ها که مطالعه و دسترسی به آن‌ها منافی ضرورت کشف حقیقت باشد. اما در قانون فرانسه هر گاه انجام عمل تحت نظر مرتبط با جرائم امنیت ملی موضوع مواد ۱-۴۲۱ تا ۵-۴۲۱ قانون جزای فرانسه صورت گرفته باشد، امکان ملاقات وکیل با شخص تحت نظر با گذشت ۷۲ ساعت از شروع زمان تحت نظر امکان پذیر خواهد بود (مجیدی، 1384: 156). در حقوق فرانسه پیرامون جرایم تروریستی و سازمان‌یافته، محدودیت تعیین شده از جنس «محدودیت زمانی در دسترسی به وکیل» است. اما در قانون ایران بازپرس مخیر است تا متهم جرایم امنیتی و وکیل او را از دسترسی به پرونده ممنوع سازد.

4- دادگاه اختصاصی

در جهان کنونی در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف دادگاه‌های اختصاصی وجود دارند که به جرایم خاص رسیدگی می‌کنند. یکی از این جرایم؛ جرایم علیه امنیت ملی است. در قوانین کیفری ایران، به طور کلی کیفری شامل دادگاه‌های کیفری یک و دادگاه‌های دو، دادگاه انقلاب، دادگاه اطفال و نوجوانان و دادگاه نظامی (ماده 294 قانون آیین دادرسی کیفری 1392) و دادگاه ویژه روحانیت است. در حقوق ایران رسیدگی به جرایم علیه امنیت در دوران قبل و پس از انقلاب به صورت عمده در صلاحیت محاکم اختصاصی بوده است. با تصویب قانون حدود صلاحیت دادرسی و دادگاه انقلاب مصوب 11 اردیبهشت 1362، صلاحیت این دادگاه با توسعه زیادی از جمله تمامی جرایم خارجی و داخلی، محاربه، افساد فی الارض، سوء قصد به مقامات سیاسی، جرایم مواد مخدر، گران‌فروشی و احتکار شد. آخرین مصوبه قانونی لازم الاجرا پیرامون صلاحیت ذاتی دادگاه انقلاب ماده 5 قانون اصلاح تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب 28 مهر 1381 است که رسیدگی به همه جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی (بند های 1 و 3) را در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب دانسته است. بر طبق ماده 303 جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی، محاربه، افساد فی الارض، تبانی و اجتماع علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، اقدام مسلحانه، بغی، توهین به رهبری پیشین و فعلی جمهوری اسلامی ایران و ... در صلاحیت این دادگاه قرار گرفته‌اند. علیرغم این که قانون‌گذار با ذکر عبارات مبهمی چون جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی و افساد فی الارض محدود و وسیعی را مشمول صلاحیت دادگاه انقلاب دانسته است. اما با این وجود، رویه قضایی نیز در عمل باعث توسعه هرچه بیشتر صلاحیت دادگاه انقلاب شده است. (خالقی، 1393: 23).

5- تعیین صلاحیت بر مبنای نوع جرم

قانونگذار در قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ در مقام تعیین صلاحیت ذاتی دادگاه انقلاب و نیز دادگاه کیفری استان از «نظام تعیین صلاحیت عینی» استفاده کرده است. روشی که به وسیله آن، قانونگذار به شیوه عینی به احصاء و ذکر جرائمی که در صلاحیت هر یک از دادگاه‌هاست، می‌پردازد (آشوری، ۱۳۸۶: ۵۹). از این رو، بند ۱ و ۳ ماده ۵ قانون مزبور، رسیدگی به همه جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی، محاربه و افساد فی الارض، توطئه علیه جمهوری اسلامی ایران با اقدام مسلحانه، ترور و تخریب مؤسسات به منظور مقابله با نظام را در صلاحیت ذاتی دادگاه انقلاب دانسته است.

از سال ۱۹۶۰م. که تقسیم بندی جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی دولت در حقوق فرانسه از میان رفت، قانونگذار به طور کلی رسیدگی به جرائم علیه امنیت را در صلاحیت محاکم اختصاصی نظامی قرار داد. در سالهای ۱۹۶۱-۱۹۶۲م. با توجه به وقوع حوادث الجزیره، دادگاههای اختصاصی نظامی حذف شدند و به جای آن، دادگاههایی همچون دیوان عالی نظامی به وجود آمدند. دادگاههایی که به دلیل افراط گری هایی که اعمال کردند، به وسیله قانون ۱۹ اکتبر ۱۹۶۲م. به سرعت از میان رفتند. در این زمان، قدرت حاکمه در فکر ایجاد سازمان و یا دادگاه حقوقی مخصوصی بود که در زمانهای بحرانی بتواند واکنشی مؤثر نسبت به جرائم علیه امنیت از خود بروز دهد. از این رو، قانونگذار در این زمان برای رسیدگی به جرائم علیه امنیت دولت، دیوان امنیت دولت را با قانون شماره ۲۲-۶۳ قانون ۱۵ ژانویه ۱۹۶۲م. ایجاد کرد. از جمله جرائمی که در صلاحیت این دادگاه قرار داشت، رسیدگی به بزه براندازی به معنای تمایل به جایگزینی یک قدرت غیرقانونی به جای قدرت دولت بوده است. دادگاه مزبور با توجه به تغییر اکثریت مجلس و تصویب قانون ۷۳۷-۸۱ در تاریخ ۱۴ اوت ۱۹۸۱م. حذف شد. حذف این دادگاه توسط قانونگذار، یکی از علل مهم ازدیاد جرائم علیه امنیت سالهای بعد در حقوق فرانسه معرفی شد. بر اساس قانون فوق که ماده ۶۹۸ ق.آ.د.ک فرانسه را اصلاح کرد، رسیدگی به جرائم علیه امنیت دولت در زمان صلح در اختیار دادگاههای عمومی فرانسه قرار خواهد گرفت (مجیدی، ۱۳۸۴: ۱۵۰). حقوق کیفری فرانسه در راستای رسیدگی به جرائم تروریستی نیز از این محکمه تخصصی نظامی استفاده کرده است؛ از این رو، در رسیدگی به جنایات تروریستی نیز هیئت منصفه حضور نخواهد داشت و امر دادرسی مانند رسیدگی به جنایات علیه منافع اساسی ملت تنها توسط ۷ قاضی حرفه ای صورت می پذیرد.

6- دادرسی در غیاب هیئت منصفه

در حقوق فرانسه رسیدگی به جنایات های علیه منافع اساسی ملت در زمان صلح در یک دیوان جنایی تخصصی، بدون حضور هیئت منصفه و با شرکت هفت نفر قاضی حرفه ای صورت می گیرد. رسیدگی به صلاحیت جنایات تروریستی نیز بر مبنای ماده ۲۵-۷۰۶ ق.آ.د.ک فرانسه در صلاحیت همین دادگاه تخصصی قرار گرفته است. علاوه بر این، رسیدگی به جنحه های علیه منافع اساسی ملت فرانسه نیز در زمان صلح در صلاحیت دادگاه جنحه ویژه امور نظامی قرار داده شده است (مجیدی، ۱۳۸۴: ۱۵۷). اجتناب قانونگذار از حضور هیئت منصفه در رسیدگی به جرائم علیه منافع اساسی ملت و نیز جرائم تروریستی نشان می دهد که تا چه میزان قانونگذار تضمینات دادرسی نسبت به این جرائم را کاهش داده است. سیاستی که قانونگذار فرانسه در سال ۱۹۹۴م. یا جنحه ای کردن جنایات کتاب چهارم قانون مجازات عمومی آن را تکمیل کرده است.

در ایران، دخالت هیئت منصفه در موارد بسیار محدود و خاصی پذیرفته شده است. بر طبق اصل ۱۶۸ قانون اساسی، رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی با حضور هیئت منصفه صورت می پذیرد. با این وجود رویه عملی، سعی در هرچه بیشتر محدود کردن حضور هیئت منصفه در رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی دار د. بنابراین در نظام کیفری ایران در حال حاضر، هم از نظر موازین عملی و هم از نظر رویه قضایی، هیئت منصفه جایگاه قابل ذکری در رسیدگی های کیفری ندارد و از این نظر، روند رسیدگی به جرایم خصوصاً در جرایم سیاسی و مطبوعاتی - که علی القاعده باید با سازوکارهای خاصی رسیدگی در آنها انجام شود - با رویکرد امنیت مدار (غلامی، معظمی، ۱۳۹۶: ۹۵).

7- توسعه قلمرو «توقیف احتیاطی»

مقررات فعلی حاکم بر صدور قرار بازداشت موقت در حقوق ایران و فرانسه نشان می دهد که این دو کشور از میان روشهای موجود پیرامون اعمال اختیار مقام قضایی در صدور قرار بازداشت موقت از روش

«محدودیت زمانی قرار بازداشت همراه با امکان تمدید پی در پی آن» استفاده کرده اند. در این روش، قانونگذار بدون آنکه برای پایان بخشیدن به تحقیقات مقدماتی زمانی را در نظر گرفته باشد، مدت قرار بازداشت را محدود و مرجع صادرکننده قرار را مکلف می کند که پس از سپری شدن مدت قانونی و در صورت عدم تکمیل تحقیقات مقدماتی، قرار بازداشت را با ذکر دلایل موجه برای همان مدت و یا زاید بر آن تمدید کند (آشوری، ۱۳۸۶، ج ۲: ۱۵۹).

در حقوق فرانسه بالاترین مدت تعیین شده برای بازداشت موقت به جهت ارتکاب جنایات مهم علیه امنیت و اشخاص است؛ از این رو، بر اساس ماده ۲-۱۴۲ ق.آ.دک فرانسه می توان بازداشت موقت را برای زمانی بالاتر از چهار سال نیز افزایش داد. تعیین این مدت زمان برای بازداشت موقت زمانی صورت می گیرد که شخص مورد نظر برای ارتکاب چندین جنایت پیش بینی شده در کتابهای سوم و چهارم قانون مجازات، شامل جنایات علیه اشخاص، جنایات علیه ملت، دولت و آسایش عمومی، تروریسم و جنایات ارتكابی ناشی از باندهای سازمان یافته، تعقیب شده باشد (مجیدی، ۱۳۸۴: ۱۵۷). در حقوق ایران نیز بخش مهمی از موارد صدور قرار بازداشت موقت اختیاری و اجباری مرتبط با جرائم علیه امنیت است. بند ج ماده ۳۲ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب یکی از موارد صدور قرار بازداشت اختیاری را در مورد جرائم موضوع فصل اول کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی دانسته است. تدوین بند مذکور نشان می دهد که اهمیت نوع جرم ارتكابی از منظر مقنن چنان بوده است که جرائم غیرعمدی مذکور در فصل اول کتاب پنجم ق.م.ا (جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور) را نیز مشمول موارد صدور قرار بازداشت موقت اختیاری کرده است؛ علاوه بر این، قانونگذار در ماده ۳۵ همان قانون جرائم با عنوان مجاربه و افساد فی الارض (بند الف) و نیز جرائمی را که دارای مجازات قانونی اعدام و یا حبس دائم می باشند (بند ب) را نیز از موارد صدور بازداشت موقت اجباری دانسته است.

۸- افزایش مدت «تحت نظر»

از جمله اقداماتی که برای پیشرفت بازجویی، اساسی و مهم تلقی می شود، تحت نظر قرار دادن فردی است که احتمال وقوع بزه توسط وی وجود دارد. در حقوق فرانسه قاعده عمومی، قانونگذار مدت تحت نظر را برای برخی از جرائم مهم افزایش زیادی داده است، ماده ۸۸ - ۷۰۶ ق.آ.دک. اصلاحی ۹ مارس ۲۰۰۴ م. فرانسه در این رابطه بیان کرده است که مدت تحت نظر بودن برای جرائمی که در ماده ۲۳ - ۷۰۶ ق.آ.دک فرانسه ذکر شده است، می تواند در دو نوبت ۲۴ ساعته دیگر تمدید شود (مجیدی، ۱۳۸۴: ۱۵۵). از جمله جرائم مذکور در ماده ۲۳-۷۰۶، جنایات و جنحه های سازمان یافته (موضوع مواد ۴، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲ و ۵-۲۲۴، ۹-۳۱۱ و ۸-۳۲۲ ق.م.ع جدید فرانسه)، جنایات و جنحه های تروریستی (موضوع مواد ۱-۴۲۱ تا ۵-۴۲۱ ق.م.ع جدید فرانسه) و نیز جنحه های اجتماع بزهکاری (موضوع ماده ۱-۴۵۰ ق.م.ع جدید فرانسه) می باشند. بنابراین، در حالی که مدت تحت نظر بودن اشخاص برای جرائم عادی با احتساب یک نوبت تمدید حداکثر ۴۸ ساعت است لیکن در مورد برخی از جرائم مهم مانند جرائم تروریستی و سازمان یافته، علاوه بر ۴۸ ساعت اولیه، تا ۴۸ ساعت دیگر نیز قابل تمدید است. از این رو، مدت تحت نظر در این جرائم را می توان حداکثر ۴ روز کامل دانست (مجیدی، ۱۳۸۴: ۱۵۵). در حقوق ایران نیز به تحت نظر قرار دادن متهم در برخی از مواد قانونی اشاره شده است؛ در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ علاوه بر ماده ۱۲۳، در ماده ۲۴ همان قانون نیز مقرر شده است که ضابطان دادگستری در جرائم مشهود تنها می توانند ۲۴ ساعت متهم را تحت نظر نگهداری کنند و در اولین فرصت باید مراتب را برای اتخاذ تصمیم قانونی به

اطلاع مقام قضایی برسانند. در مقررات مزبور در باره ارتباط مدت تحت نظر و جرائم ارتكابی احتمالی و نیز تضمینات فرد تحت نظر مطالب خاصی بیان نشده است. اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریات متعددی در این زمینه تأکید کرده است:

«منظور از تحت نظر در مقررات قانونی، بازداشت و حبس نمی باشد و از این رو، شخص تحت نظر زندانی نیست تا مقررات مربوط به زندان و زندانها در مورد وی اعمال گردد» (اداره حقوقی قوه قضاییه نظریات مورخ ۱۳۴۶/۴/۱۱ و ۱۳۶۷/۵/۸).

9- به کارگیری قیود حداقلی تقنینی

یکی دیگر از راهکارهای توسعه دهنده دامنه جرم انگاری جرایم استفاده قانونگذار از کمترین قیود جهت توصیف عمل مجرمانه است. طبق قانون کیفری فرانسه هر فرد یا گروهی علیه منافع ملت فرانسه اقدام به هم دستی با هر سازمانی یا قدرت خارجی نماید مجازات می شود. در سیاست کیفری ایران در این زمینه کاملاً بر عکس بوده است. به کارگیری قیود متعدد در تدوین ماده 506 ق.م.ا (بخش تعزیرات) دامنه جرم انگاری را بسیار محدود نموده است. نخست آن که در حقوق کیفری ایران ارتكاب این جرم به تصریح مقنن به مامورین دولتی که رابطه استخدامی با دولت داشته و علاوه بر این در زمان ارتكاب جرم، مشمول حفاظت اطلاعات بوده اند، محدود گردیده است. دوم آن که قانونگذار تحقق بی مبالاتی از سوی مرتکب را برای تحقق عمل مجرمانه کافی ندانسته بلکه لازم است که مامور دولتی از سوی گیرنده اطلاعات مورد تخلیه اطلاعاتی واقع گردد.

10- به کارگیری الفاظ تقنینی ابهام زا

از روش های زمینه جرم انگاری تهاجمی استفاده از معانی و الفاظ تقنینی ابهام زا است. در حقوق کیفری فرانسه طبق ماده 1-421 در جرایم تروریستی، واژه های مبهمی از جمله طرح هماهنگ، ارباب، ترور از سوی قانونگذار مطرح شده است که از یک طرف راه را برای برداشت های مختلف فراهم می کند و از طرف دیگر طبق نظر حقوقدانان اصل قانونی بودن جرایم و مجازات را نقض نموده است (مجیدی، 1396: 267). در حقوق کیفری ایران در بسیاری از مواد قانونی، قانونگذار به دلیل استفاده از عناوین کلی و ابهام زا، زمینه توسعه در دامنه شمولی مواد قانونی را فراهم آورده است. ابهامات تقنینی موجود در مواد 500 (تبلیغ علیه نظام)، 515، (سو قصد به جان مقامات سیاسی) در زمره این موارد محسوب می گردد.

11- تغییر در موضوع جرم

در قانون مجازات جدید فرانسه با تکیه بر تغییر در موضوع جرم دامنه ی پاره ای از جرایم امنیتی را گسترش داده است. قانون جدید فرانسه تغییرات قابل ملاحظه ای را در خصوص موضوع بزه جاسوسی و خیانت به کشور که تا کنون صرفاً شامل اطلاعات طبقه بندی شده می باشد داده است. نخست آن که لزوم طبقه بندی بودن اطلاعات را حذف نموده و علاوه بر این از اصطلاح اشیاء در کنار اطلاعات استفاده نموده است. توضیح بیشتر در ماده 7-411 قانونگذار علاوه بر این که در باره موضوعات این جرم به اسناد و اطلاعات اشاره می کند، به موازات آن از اصطلاح اشیاء نیز بهره گرفته است. بر همین اساس است که برخی از نویسندگان بر اساس استفاده قانونگذار فرانسه از این اصطلاح، جمع آوری مواد منفجره یا اسلحه به قصد تسلیم به دشمن را مصداقی از جرم جاسوسی دانسته اند (الخانی، 1986: 120). سیاست کیفری ایران عکس این موضوع را مورد پذیرش قرار داده است. در مواد 501 و 505 ق.م.ا. (تعزیرات)، موضوع جرم جاسوسی از سوی قانونگذار محدود به اسرار و اطلاعات طبقه بندی شده و از این رو جمع آوری و انتقال اشیاء موجود در اماکن ممنوعه، مشمول مقررات جاسوسی نمی گردد.

12- توسعه در بزه دیده جرم

راهکار گسترش در بزه دیده جرم به ویژه ضرورت شناسایی بزه دیدگان سبز، علاوه بر آن که در اسناد و قوانین بین المللی مورد تأکید قرار گرفته است، بسیاری از کشورها نظیر فرانسه را برآن داشته تا به وضع قوانینی در این راستا بپردازد. بر این مبنا، قانونگذار فرانسه در راستای ادامه سیاست حمایتی خود از منافع اساسی ملت فرانسه (ماده ۱ - ۴۱۰)، تروریسم زیست محیطی را نیز در سال ۱۹۹۴ جرم انگاری کرده است. در حقوق کیفری ایران، عنوان عام و کلی مشابه قانون فرانسه تحت عنوان تروریسم زیست محیطی پیش بینی نشده لکن در زمینه های مرتبط با حمایت از بزه دیدگان سبز اعم از جانوران، درختان، آب و ... قوانین مختلفی وجود دارد. به عنوان مثال، می توان به مواد ۶۷۹، ۶۷۵، ۶۸۴، ۶۹۰ قانون تعزیرات ۱۳۷۵؛ قوانینی چون قانون شکار و صید ۱۳۴۶ و اصلاحیه های بعدی آن، قانون قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ و اصلاحی ۱۳۹۴، قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع ۱۳۴۶، قانون حفظ منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور ۱۳۷۱، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا ۱۳۷۴، قانون آب و نحوه ملی شدن آن ۱۳۴۷، قانون اراضی مستحدث و ساحلی ۱۳۵۴ و ... اشاره نمود. با این وجود، چالش های فراوانی در این زمینه وجود دارد که لازم است قانونگذار با مراجعه به ایرادات و نارسایی های تبیین شده در این زمینه توسط دکترین حقوقی به رفع آنها اقدام نماید.

13- جرم انگاری جرایم به صورت مطلق

بر اساس یکی از قواعد حقوق کیفری عمومی، جرائم از لحاظ لزوم یا عدم لزوم حصول نتیجه مجرمانه به دو دسته جرائم مطلق و مقید تقسیم می شوند. جرائم مقید، جرائمی هستند که تحقق آنها منوط به نتیجه مجرمانه خاصی است و در مقابل آن، جرائم مطلق، جرائمی را شامل می شود که نتیجه خاصی در تحقق آن شرط نمی باشد. در فرانسه جرایم علیه امنیت از جرائم مطلق شناخته شده است. در قانون جزای جدید مقنن فرانسوی با آوردن اصطلاحی جدید به نام «منافع اساسی ملت» به توسعه جرم انگاری در جرائم علیه امنیت پرداخته است. که به عنوان نمونه می توان به جرم جاسوسی در این زمینه اشاره نمود.

در ایران: در زمینه جرائم علیه امنیت نیز مقنن جزایی به خوبی دریافته است که در این حوزه، نباید نتیجه مجرمانه خاصی را مدنظر داشت، زیرا در صورت حصول نتیجه، دیگر امنیتی باقی نخواهد ماند تا در سایه آن مقررات جزایی به مرحله اجرا در آیند؛ بدین جهت، صرف تحقق رفتار فیزیکی از سوی مرتکب جرم، برای اعمال ضمانت اجرای کیفری کفایت می کند. در این زمینه می توان به ماده ۵۰۰ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ با عنوان تبلیغ علیه نظام اشاره نمود که صرف تبلیغ علیه نظام با تحقق شرایط آن، برای محقق شدن جرم مذکور کافی بوده، و نیاز به تحقق نتیجه خاصی نمی باشد. همچنین می توان به موضوع مواد ۴۹۸ و ۴۹۹ قانون مذکور (تشکیل یا اداره دستجات غیر قانونی یا عضویت در آنها)؛ ماده ۵۰۳ (ورود به مواضع امنیتی)؛ ماده ۲۸۷ (بغی) و بسیاری از موارد دیگر اشاره نمود که قانونگذار برای تحقق این جرائم، نتیجه مجرمانه خاصی را در نظر نگرفته است. بر این اساس، اقدام قانونگذار در تصریح بر مقید بودن جرم محاربه در ماده ۲۸۶ ق. م. ا. بر خلاف چنین سیاستی تحلیل می شود. این اقدام قانونگذار در حالی صورت پذیرفت که رجوع به نظرات فقهی فقهای امامیه نشانگر آن است که بزه محاربه از سوی آنها مطلق بوده و صرف ابراز عملی از سوی مرتکب جرم که بتواند نوعاً و غالباً رعب و وحشت ایجاد کند، کافی خواهد بود.

در حقوق ایران مبنای نظری لزوم جرم انگاری سخت گیرانه در قبال جرایم علیه امنیت ملی را می توان با تکیه بر آموزه های شرعی و نیز حقوق کیفری تحلیل کرد. در زمینه مبنای شرعی می توان به چندین نکته مهم در این باره اشاره کرد. نکته اول این که حکومت مبتنی بر تعالیم اسلامی بتواند به تکلیف خویش بر عرضه کالای امنیت برای همه شهروندان عمل کرده و نکته دوم آنکه خداوند در قرآن کریم، قرائن و اماراتی را ذکر کرده که نشانگر اهمیت و جایگاه ممتاز «امنیت» در جامعه از منظر شریعت اسلامی است. اما مبنای جرم انگاری رفتار انسان بر پایه حقوق کیفری فرانسه در دو مفهوم «اصل زیان» و تا اندازه ای «نگرش پدرسالاری قانونی» است. به طور کلی مبنای نظری جرم انگاری در جرم انگاری علیه امنیت اصل ضرر، پدرسالاری قانونی در چهارچوب اخلاق گرایی می باشد. بر این اساس هر دو کشور در زمینه جرم انگاری علیه امنیت توسعه گرا با ایجاد محدودیت هایی برای آزادی افراد بر اساس مصلحت جامعه می باشند. یافته های این پژوهش نشان می دهد:

آثار این رویکرد امنیت محور در مرحله تحقیقات مقدماتی: 1- کنترل ارتباط مخابراتی: در حقوق فرانسه مقامات اجرایی اجازه دارند ارتباطات تلفنی هرکسی که مربوط به بازجویی تروریستی است بدون اجازه قبلی از یک قاضی شوند کنند. در حقوق کیفری ایران بر طبق ماده 150 قانون آیین دادرسی کیفری مصوب 1392، در موارد مرتبط با امنیت داخلی و خارجی کشور و نیز برای کشف جرایم موضوع بندهای «الف»، «ب، پ و ت» ماده 302 قانون آیین دادرسی کیفری 1392 کنترل مکالمات تلفنی اشخاص را با موافقت رئیس کل دادگستری استان (و در خصوص اشخاص و مقامات موضوع ماده 307 این قانون، با تأیید رئیس قوه قضائیه) ممکن دانسته است. 2- عملیات نفوذ: از لحاظ قوانین حاکم بر جرم انگاری عملیات نفوذ بر دو کشور فرانسه ایران شباهت و تطابق به چشم می خورد. 3- محدودیت مداخله وکیل: در حقوق فرانسه پیرامون جرایم تروریستی و سازمان یافته، محدودیت تعیین شده از جنس «محدودیت زمانی در دسترسی به وکیل» است. اما در قانون ایران بازپرس مخیر است تا متهم جرایم امنیتی و وکیل او را از دسترسی به پرونده ممنوع سازد. 4- دادگاه تخصصی: در حقوق فرانسه با حذف دادگاه های نظامی اختصاصی در سال 1961-1962 م. و نیز با تصویب قانون 21 ژوئیه 1982 م. رسیدگی به جرایم علیه امنیت این کشور را در عمل در اختیار دادگاه های تخصصی در امور نظامی قرار داده است. در حقوق ایران بر طبق ماده 303 جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی، محاربه، افساد فی الارض، تبانی و اجتماع علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، اقدام مسلحانه، بغی، توهین به رهبری پیشین و فعلی جمهوری اسلامی ایران و ... در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار گرفته اند. 5- دادرسی در غیاب هیئت منصفه: در حقوق فرانسه رسیدگی به جنایت های علیه منافع اساسی ملت در زمان صلح در یک دیوان جنایی تخصصی، بدون حضور هیئت منصفه و با شرکت هفت نفر قاضی حرفه ای صورت می گیرد. در ایران، دخالت هیئت منصفه در موارد بسیار محدود و خاصی پذیرفته شده است. 6- توسعه قلمرو «توقیف احتیاطی»: در حقوق فرانسه بالاترین مدت تعیین شده برای بازداشت موقت به جهت ارتکاب جنایات مهم علیه امنیت و اشخاص است. در حقوق ایران نیز بخش مهمی از موارد صدور قرار بازداشت موقت اختیاری و اجباری مرتبط با جرائم علیه امنیت است. در ماده 35 همان قانون جرائم با عنوان محاربه و افساد فی الارض (بند الف) و نیز جرائمی را که دارای مجازات قانونی اعدام و یا حبس دائم می باشند (بند ب) را نیز از موارد صدور بازداشت موقت اجباری دانسته است. 7- افزایش مدت «تحت نظر»: در حقوق فرانسه در مورد برخی از جرائم مهم مانند جرائم تروریستی و سازمان یافته، علاوه بر 48 ساعت اولیه، تا 48 ساعت دیگر نیز قابل تمدید است. از این رو، مدت تحت نظر در این جرائم را می توان حداکثر 4 روز

کامل دانست. در حقوق ایران در باره ارتباط مدت تحت نظر و جرائم ارتكابی احتمالی و نیز تضمینات فرد تحت نظر مطالب خاصی بیان نشده است. 8- به کارگیری قیود حداقلی تقنینی: طبق قانون کیفری فرانسه هر فرد یا گروهی علیه منافع ملت فرانسه اقدام به هم دستی با هر سازمانی یا قدرت خارجی نماید مجازات می شود. در سیاست کیفری ایران در این زمینه کاملاً بر عکس بوده است. به کارگیری قیود متعدد در تدوین ماده 506 ق.م.ا (بخش تعزیرات) دامنه جرم انگاری را بسیار محدود نموده است. 9- به کارگیری الفاظ تقنینی ابهام زان: در دو کشور از عناوین کلی و ابهام زان، زمینه توسعه در دامنه شمولی مواد قانونی را فراهم کرده اند. 10- تغییر در موضوع جرم: در قانون مجازات جدید فرانسه با تکیه بر تغییر در موضوع جرم دامنه ی پاره ای از جرایم امنیتی را گسترش داده است. سیاست کیفری ایران عکس این موضوع را مورد پذیرش قرار داده است. 11- توسعه در بزه دیده جرم: قانونگذار فرانسه در راستای ادامه سیاست حمایتی خود از منافع اساسی ملت فرانسه (ماده ۱ - ۴۱۰)، تروریسم زیست محیطی را نیز در سال ۱۹۹۴ جرم انگاری کرده است. در حقوق کیفری ایران، عنوان عام و کلی مشابه قانون فرانسه تحت عنوان تروریسم زیست محیطی پیش بینی نشده لکن در زمینه های مرتبط با حمایت از بزه دیدگان سبز اعم از جانوران، درختان، آب و ... قوانین مختلفی وجود دارد. 12- جرم انگاری جرایم به صورت مطلق: در فرانسه جرایم علیه امنیت از جرائم مطلق شناخته شده است. در حقوق ایران هم جرم انگاری جرایم به صورت مطلق: در ایران هم جرایم علیه امنیت از جرائم مطلق شناخته شده است. 13- جرم انگاری معاونت در جرم به شکل مستقل: در حقوق فرانسه جرم انگاری عمل معاون را بر مبنای رویکرد عاریه ای مورد پذیرش قرار داده اند. ولی در حقوق ایران در موارد محدود پذیرفته است. 14- جرم انگاری اعمال مقدماتی: در حقوق فرانسه به نظر می رسد قانونگذار با ایجاد یک جرم مانع، پیشگیری از وقوع جرم اصلی مد نظر داشته است. در حقوق کیفری قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 مواد 178 و 188 را حذف نموده و به توسعه جرم انگاری مقدماتی پرداخته است. 15- جرم انگاری با اکتفا به سوء نیت عام: در فرانسه مقنن فرانسوی سوء نیت عام را برای ارتکاب جرایم علیه امنیت را کافی می داند و در حقوق ایران سوء نیت خاص لازم است.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی، شهرام (1388). رویکردهای موسع و مضیق پیشگیری و آثار آن، آموزه های حقوقی، مجله تخصصی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره 12، تابستان، صص 37-52.
- آشوری، محمد. (1388). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم، چاپ دهم، تهران، سمت.
- آشوری، داریوش (1383). دانش نامه سیاسی، چاپ دهم، تهران، انتشارات مروارید.
- آشوری، محمد (1386). آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، چاپ هفتم، تهران: انتشارات سمت.
- آقابابایی، حسین (1389). قلمرو امنیت در حقوق کیفری، قم: سازمان انتشارات فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- آقابابایی، حسین؛ (1384). گفتمان فقهی و جرم‌انگاری در حوزه جرایم علیه امنیت ملت و دولت، مجله فقه و حقوق؛ پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال دوم، شماره 5.
- توجهی، عبدالعلی، دهقانی، علی (1391). در جدال امنیت گرایی و موازین دادرسی منصفانه، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره سوم، صص 7-34.
- خالقی، علی. (1393). آیین دادرسی کیفری، چاپ بیستم، تهران، انتشارات شهر دانش.

خوینی، غفور و مجتهد سلیمانی، ابوالحسن و افراسیابی، صابر، (1398). مبانی قانونی و اخلاقی جرم انگاری در حقوق کیفری ایران، اخلاق در علوم و فناوری، دوره 14، شماره 4؛ صص 6-1.

روسو، ژانژاک، (1389). قرارداد اجتماعی (متن و در زمینه متن)، ترجمه مرتضی کلانتریان، چاپ پنجم، نشر آگاه.

ریاض الخانی، محمد (1986م)، شرح قانون العقوبات القسم الخاص، دمشق: مطبعه الامکان.

عالی پور، حسن (1387). توازن میان امنیت ملی و آزادیهای فردی در مقابله با جرایم تروریستی، رساله دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

غلامی، نبی‌اله، معظمی، شهلا (1396). رویکرد امنیت مدار به حقوق کیفری های و رهیافت های آن در فرایند دادرسی کیفری؛ (با تاکید بر حقوق کیفری ایران، فرانسه و ایالات متحده).

لازرژ، کریستین. (1392). درآمدی بر سیاست جنای ی، ترجمه: علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ چهارم، تهران: میزان.

مجیدی، محمود (1398). آسیب شناسی سیاست کیفری ماهوی ایران در قبال بزه جاسوسی، فصل نامه مجلس و راهبرد، سال بیست و هشتم، شماره یکصد و پنجم، صص 245-275.

مجیدی، محمود. (1384). «آیین دادرسی افتراقی ناظر به جرائم علیه امنیت در سیاست کیفری ایران و فرانسه». فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)، شماره 28، صص 170-143.

مجیدی، محمود. (1396). راهکارهای تأمین جرم انگاری توسعه گرا در حقوق کیفری، پژوهشنامه حقوق کیفری سال هشتم بهار و تابستان 1396 شماره 1 (پیاپی 15).

مهری، عباس، (1381). بررسی مفهوم امنیت ملی و تاثیر آن در توسعه پایدار، فصلنامه مطالعات دفاعی- استراتژیک دانشگاه عالی دفاع ملی.

نوبهار، رحیم، (1390). اصل کاربرد کمیته حقوق کیفری، آموزه‌های حقوق کیفری، شماره 1.

هابز، توماس (1389). لویاتان، ویرایش و مقدمه از سی. بی. مکفرسون، ترجمه حسین بشیریه، تهران، نشر نی.